

TÓTH HAJNALKA

Vasvár előtt. Habsburg–oszmán megegyezési kísérlet Temesváron 1663-ban*

A Vasváron 1664. augusztus 10-én Köprülü Ahmed pasa nagyvezír (1661–1676) és Simon Reniger von Reningen konstantinápolyi állandó követ (rezidens, 1649–1665) által tető alá hozott oszmán–Habsburg békeszerződés a magyar rendek és Magyarország számára „szégyenteljes” megegyezésként híresült el, elsősorban azért, mert a tárgyaló felek nem vették figyelembe a magyar érdekeket.¹ A megállapodás létrejöttét azonban egy több mint két évig tartó tárgyalássorozat előzte meg.² Ennek kevésbé ismert szakasza az 1662 nyara és 1663 tavasza között Temesváron zajló tárgyalás, amelynek során a Habsburg-megbízottak a végvidék közelében próbálták rendezni a két birodalom közötti vitás kérdéseket és megmenteni a békét.

Minderre azt követően került sor, hogy 1661 őszén a Raimondo Montecuccoli vezette császári haderő bevonult Erdélybe, hogy segítséget nyújtson Kemény János fejedelemnek (1661–1662) az oszmánokkal szemben.³ Ezzel pedig – a Porta szemszögéből nézve a történetket – I. Lipót német-római császár és magyar király (1658/1657–1705) beavatkozott az osz-

* A tanulmány az MTA-SZTE Oszmán-kori Kutatócsoport munkájának keretében jött létre. A jelen írás rövidített változata megjelent német nyelven forrásközléssel: Tóth, Hajnalka: *Entstehung eines auf Osmanisch verfassten Friedenskonzepts. Ein Beitrag zu der Vorgeschichte des Friedens von Eisenburg 1664*. In: Zimonyi, István (ed.): *Ottomans – Crimea – Jochids. Studies in Honor of Mária Ivanics*. Szeged, 2020. 311–324.

¹ A vasvári békéről historiográfiai áttekintést ad: R. Várkonyi Ágnes: *A vasvári béke jelentősége a magyar történelemben*. In: Tóth Ferenc – Zágorhidi Czigány Balázs (szerk.): *A szentgotthárdi csata és a vasvári béke. Oszmán terjeszkedés – európai összefogás. / La bataille de Saint-Gotthard et la pais de Vasvár. Expansion ottomane – coopération européenne*. Budapest, 2017. 339–368.

² A tárgyalássorozatról részletesen lásd: Tóth Hajnalka: *A vasvári békekötésig vezető út. Oszmán–Habsburg diplomáciai lépések a béke megújítására, 1662–1664*. In: Tóth – Zágorhidi Czigány: *A szentgotthárdi csata*, 319–338. Simon Reniger von Reningenről lásd: Cziráki, Zsuzsanna: *Zur Person und Auswählung des kaiserlichen Residenten in Konstantinopel, Simon Reniger von Reningen (1649–1666)*. In: Cziráki, Zsuzsanna – Fundárková, Anna – Manhercz, Orsolya – Peres, Zsuzsanna – Vajnági, Márta (Hrsg.): *Wiener Archivforschungen. Festschrift für den ungarischen Archivdelegierten István Fazekas*. (Publikationen der Ungarischen Geschichtsforschung in Wien, 10.) Wien, 2014. 157–164.; Cziráki Zsuzsanna: *Habsburg–oszmán diplomácia a 17. század közepén. Simon Reniger konstantinápolyi Habsburg-rezidens kinevezésének tanúságai (1647–1649)*. Századok, 149. évf. (2015) 4. sz. 835–871.

³ A katonai eseményekről lásd: Czigány István: *A furcsa háborútól a nagy háborúig 1661–1664. A furcsa háború, 1661*. Hadtörténelmi Közlemények, 127. évf. (2014) 4. sz. 892–908. Vö. az 1661. évi katonai eseményekre vonatkozóan: B. Szabó János: *Montecuccoli 1661. évi erdélyi hadjáratának katonai okairól*. Hadtörténelmi Közlemények, 124. évf. (2011) 3. sz. 929–933.

mánok belügyének tekintett erdélyi belháborúba. Kemény halálát (1662. január 23.) követően a Habsburg-kormányzat célja továbbra is az volt, hogy fennhatóságát kiterjessze Erdélyre – legalább a császári katonaság által megszállt várak megtartása révén.⁴ Ugyanakkor Lipót császár Johann Ferdinand Porcia herceg, a Titkos Tanács elnökének (1658–1665) hatására mindenképpen el akart kerülni egy nyílt háborút a Portával.⁵ Diplomatainak – a Konsztantinápolyban tartózkodó Renigernek és az oda 1662. május 22-én megérkező jogi doktor és kamarai titkár Johann Philipp Beris internunciusnak (rendkívüli követ)⁶ – sikerült elérniük, hogy a két birodalom között 1662. június 15-én fegyverszüneti szerződés lépjen érvénybe. Ezzel pedig kezdetét vette a fent említett hosszú, 1664. augusztus 10-ig tartó tárgyalássorozat, melynek kezdeti szakaszában egyértelműen a Habsburg és az oszmán fél között 1606 óta fennálló és többször megújított béke⁷ helyreállítása, megújítása volt a cél. Egy új

⁴ R. Várkonyi Ágnes: *Országgyesítő kísérletek (1648–1664)*. In: R. Várkonyi Á. (szerk.): Magyarország története 1526–1686. 1. köt. Budapest, 1987. (Magyarország története tíz kötetben, 3/2.) 1092.

⁵ 1660 végén az a döntés született a Titkos Tanácsban, hogy tárgyalnak a törökökkel, de felkészülnek a háborúra is. Az oszmánok elleni háború összhangban állt volna a magyar rendek érdekeivel és követeléseivel. Czigány: *A furcsa háborútól*, 896–897. A magyar rendek uralkodóhoz eljuttatott emlékiratáról (1661. január), amelyben a fegyveres fellépést követelték, lásd: R. Várkonyi Ágnes: *Török világ és magyar külpolitika*. Budapest, 1975. 17–18. Vö. B. Szabó: *Montecuccoli 1661. évi erdélyi hadjáratának katonai okairól*, 929.

⁶ Johann Philipp Beris 1662 tavaszán küldték Konstantinápolyba tárgyalni, érkezéséről a budai pasa értesítette a Portát: Simon Reniger I. Lipóthoz. Konstantinápoly, 1662. május 15. Österreichisches Staatsarchiv (a továbbiakban: ÖStA), Haus-, Hof- und Staatsarchiv (a továbbiakban: HHStA), Staatenabteilungen, Türkei I. Kt. 134. Konv. 2. fol. 151r. Vö. Veltzé, Hauptmann: *Die Hauptrelation des kaiserlichen Residenten in Constantinopel Simon Reniger von Reningen 1649–1666*. Mitteilungen des k. (u.) k. Kriegsarchivs, Neue Folge, 12. (1900) 123.; Horváth Mihály: *Magyarország történelme*. 5. köt. Pest, 1872. 515. Beris május 22-én érkezett meg Konstantinápolyba, erről mind Reniger, mind pedig ő maga is beszámolt: Johann Philipp Beris I. Lipóthoz. Konstantinápoly, 1662. május 22., Simon Reniger I. Lipóthoz. Konstantinápoly, 1662. május 23. ÖStA HHStA Staatenabteilungen, Türkei I. Kt. 134. Konv. 2. fol. 157r., 162r., 163r. Vö. Hammer-Purgstall, Joseph: *Geschichte des Osmanischen Reiches*. Bd. 6. (a továbbiakban: GOR 6) Pest, 1830. 106.

⁷ Az MTA-SZTE Oszmán-kori Kutatócsoport tagjainak több munkája foglalkozik az 1606. évi zsitvatoroki békét megújító békekötésekkel: Papp Sándor: *Az Oszmán Birodalom, a Magyar Királyság és a Habsburg Monarchia kapcsolattörténete a békekötések tükrében (Vázlat és adatbázis)*. Aetas, 33. évf. (2018) 4. sz. 86–99.; Brandl Gergely – Göncöl Csaba – Juhász Krisztina – Marton Gellért Ernő – Szabados János: *Válogatott források az 1627. évi szőnyi békeszerződés történetéhez*. Lymbus. Magyarágtudományi Forrásközlémények, 15. évf. (2017) 151–203.; uők: *Kommunikáció és híráramlás. A Habsburg-oldal tárgyalási stratégiája az 1627. évi szőnyi békekötés során*. Aetas, 33. évf. (2018) 4. sz. 108–124.; uők: *Kommunikation und Nachrichtenaustausch. Verhandlungsstrategie der habsburgischen Seite bei der Friedensverhandlung von Szőny 1627*. Chronica, 19. évf. (2019), 113–140.; Juhász Krisztina: „...gyümölcse pedig semmi nem volt.” Esterházy Miklós véleménye 1642. február 28-án a szőnyi béke(tervezet) pontjairól. Levéltári Közlemények, 91. évf. (2019) 353–366.; uő: Esterházy Dániel és Esterházy Miklós levelei az 1642. évi szőnyi békekötés idején. Lymbus. Magyarágtudományi Forrásközlémények, 17. évf. (2019) 175–204.; uő: *A második szőnyi béke margójára. Adalékok az 1642. évi szőnyi békekötés történetéhez*. In: J. Újváry Zsuzsanna (szerk.): *Hétköznapiak az oszmán uralom idején, egyén és közösség viszonya*. Budapest, 2020. (megjelenés alatt); Marton, Gellért Ernő: *On the Question of the Negotiations Between the Habsburgs and the Ottomans at Szécsény and Buda (1628) through Palatine Miklós Esterházy's letter to the head of the Hungarian negotiators*. Rocznik Przemyski, vol. 55., Historia, vol. 22. (2019) Nr. 1. 79–91.; uő: „Szőnyből tudatjuk.” Három magyar diplomata – Rimay János, Tassy Gáspár és Tholdalagi Mihály követnaplóinak összehasonlító elemzése az 1627. évi szőnyi békekötés kapcsán. In: J. Újváry: *Hétköznapiak*, (megjelenés alatt); uő: *Three Hungarian Diplomats' Emissary Diaries. A Comparative Analysis of Emissary Diaries of János Rimay, Gáspár Tassy and*

béke megkötése 1663 áprilisa, az oszmánok magyarországi hadjáratának megindítása után vált szükségessé.⁸

Konstantinápoly–Bécs–Pozsony – A Habsburg–oszmán egyeztetések kezdeti szakasza

1662. június 15-ét követően Konstantinápolyban a rezidens, Reniger egyezkedett a Köprülü Ahmed pasa nagyvezír által megbízott Sámizáde Mehmed Efendi *reiszülküttá*val (Reis-ül Küttab, a díváni írnokok, kancellária vezetője),⁹ aminek eredményeképpen még június végén hét pontból álló béketervezet született.¹⁰ A pontok a következők voltak: (1) a császári katonaságnak el kell hagynia a megszállt erdélyi városokat, várakat, és vissza kell állítani Erdélyben a korábbi állapotokat; (2) Szatmár és Szabolcs vármegyék a császár kezében maradhatnak, a váradi pasa pedig nem követel adót ezekről a területekről; (3) a császár nem támogatja sem II. Rákóczi György fiának,¹¹ sem pedig Kemény János fiának¹² erdélyi trónigényét; (4) a császár Szatmár és Szabolcs vármegyékben megerősítheti várait és városait, de azokban generális vezette sereget („generális katonaságot”) nem tarthat; (5) a császár nem avatkozik be, ha az erdélyi fejedelemmel szemben fellázadnak alattvalói; (6) a császár leromboltatja Zrínyi-Újvárat; (7) a császár a jövőben megtilt minden portyát és ellenségeskedést. Ezt a tervet, amelynek minden pontja valamilyen formában szerepel a két évvel később aláírt vasvári békeszerződésben, Reniger a hónap végén küldte el Bécsbe.¹³

I. Lipót az éppen zajló pozsonyi országgyűlésen (1662. május 1–szeptember 19.) egyeztetett a magyar rendekkel a tervezetről, akik azt követelték az uralkodótól, hogy nyíltan rendezze a viszonyt a Portával, és magyar követet is küldjön tárgyalni. Az utóbbi követelést az 1662. évi 4. törvénycikk tartalmazta: „A törökökkel megállapítandó vagy kötendő békére – és az ottomán udvarnál a császári mellett, magyar követnek tartására és az ország összes, különösen pedig közügyeinek magyar tanácsban tárgyalására nézve, Ő szent felsége a hitle-

Mihály Tholdalagi in the Context of the 1627 Peace Treaty of Szőny. Prace Historyczne, (megjelenés alatt). Lásd még újabban: Cervioğlu, Mahmut Halef: *The Peace Treaties of Gyarmat (1625) and Szőny (1627).* Ege ve Balkan Araştırmaları Dergisi, vol. 3. (2016.) Nr. 2. 67–86.

⁸ Simon Reniger I. Lipóthoz. Konstantinápoly, 1663. április 22. ÖStA HHStA Staatenabteilungen, Türkei I. Kt. 135. Konv. 2. fol. 87v–88r. Vö. Veltzé: *Die Hauptrelation des kaiserlichen Residenten*, 130. „...es müsse ein neuer Friede aufgerichtet und die Diplomata durch Gross-Botschaften ausgewechselt werden.” Uo. 131.; Tóth: *A vasvári békekötésig vezető út*, 330.

⁹ A reiszülküttáb tisztségére lásd: Ahıskalı, Recep: *Reiszülküttab*. In: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. Cilt 34. İstanbul, 2007. 546–549.

¹⁰ Alfons Huber szerint kellett lennie egy hét pontból álló – esetleg oszmán-török nyelvű(?) – tervzetnek, amit Reniger a jelentéséhez mellékelve küldött jóváhagyásra Bécsbe. Huber, Alfons: *Österreichs diplomatische Beziehungen zur Pforte, 1658–1664.* Archiv für österreichische Geschichte, vol. 85. (1898) 56. Vö. Tóth: *A vasvári békekötésig vezető út*, 323. Simon Reniger későbbi, 1662. szeptember 4-i jelentésének 'A' melléklete a júniusi békepontok egyik latin nyelvű példánya. ÖStA HHStA Staatenabteilungen, Türkei I. Kt. 134. Konv. 4. fol. 12r–13v. (Sajnos a folio-számozás hibás, a konvolutumban kétszer találunk fol. 12 és fol. 13 számozást.)

¹¹ I. Rákóczi Ferencet (1645–1676) 1652-ben még gyermekként erdélyi fejedelemmé (apja utódjául) választották, de ténylegesen soha sem került a fejedelmi trónra.

¹² Kemény Simon

¹³ A vasvári béke dokumentumaira lásd: Tóth, Hajnalka: *The circumstances and documents of the Peace of Vasvár.* Archivum Ottomanicum, vol. 34. (2017) 243–256.

vél harmadik feltételét s az 1638-ik évi 3-ik és 1659-ik évi 14-ik törvénycikkelyeket kegyelmesen megtartani méltóztassék.”¹⁴ Ennek megvalósulásáról ugyan a későbbi történesek fényében nem beszélhetünk, a júniusi béketervezet módosítási javaslatait még az országgyűlés bejegyzésével küldték vissza Konstantinápolyba július legvégén,¹⁵ amit Reniger augusztus 17-én kapott kézhez, és 19-én már a szultán előtt tárgyalták.¹⁶ Az udvar változtatásai és követeléselei kétoldalúvá tették a feltételeket. Ennek értelmében a fejedelemség területéről mindkét fél csapatainak kivonása szerepelt a javaslatok között, továbbá a portyák kölcsönös tiltása. Bécsben elfogadták, hogy nem nyújtanak segítséget II. Rákóczi György és Kemény János fiainak trónigényükben, de Lipót császár amnesztiát kért a Portával szembe forduló erdélyiek számára. Továbbá követelte, hogy Apafi Mihály erdélyi fejedelem (1661–1690) halála után az új fejedelem választása a „régí privilegiumok alapján történjék”.¹⁷

A Habsburg-fél két pontban kért komolyabb módosítást. Az egyik a magyar–oszmán határvidék nyugati részén felépült Zrínyi-Újvár sorsának kérdése volt, amely várat 1661 nyarán kezdte építtetni Zrínyi Miklós horvát bán (1646–1664) az oszmán kézen lévő Kanizsa szomszédságában.¹⁸ Ez a vár elsősorban stratégiai helyzete miatt zavarta az oszmánokat, hiszen a Kanizsa és környéke elleni portyák komoly hídfőállása lett, és mivel a béke és a tiltás ellenére

¹⁴ Márkus Dezső (szerk.): *Magyar törvénytár 1000–1895. 1657–1740. évi törvénycikkek.* – *Corpus juris Hungarici. Millenniumi emlékkiadás.* 6. köt. (a továbbiakban: CJH 6.) Budapest, 1900. 227.; R. Várkonyi: *Országgyesítő kísérletek, 1101–1102.* Vö. Az 1638:3. tc. (Márkus Dezső (szerk.): *Magyar törvénytár 1000–1895. 1608–1657. évi törvénycikkek.* – *Corpus juris Hungarici. Millenniumi emlékkiadás.* 5. köt. Budapest, 1900. 373.) és 1659:14. tc. (CJH 6, 147). A korabeli viszonyok érzékeltetésére lásd a magyarok képviselőtéről a Titkos Tanácsban az 1660–1663 közötti időszakban: Pálffy Géza: *Mellőzött magyarok? Hadikonferenciák ülésrendje 1660–1662-ből és 1681-ből.* *Levéltári Közlemények,* 75. évf. (2004) 51–56.

¹⁵ A császár 1662. július 25-én terjesztette az országgyűlés elé a Porta tervezetét. Szalay László: *Magyarország története.* 5. köt. Pest, 1866. 97.; Huber: *Österreichs diplomatische Beziehungen zur Pforte,* 53. Érdekes összehasonlítani a későbbi szakirodalomban a békekötés interpretációját. Szalay Lászlónál még a következőket olvashatjuk: „Köprili most táborát Vasvárra tette át, s itt augusztus 10-én ő és Renninger béke-oklevelet szerkesztettek, nagyjából azon feltételek alapján, melyekkel Leopold a háború megnyitása előtt megkínálta vala a portát.” Szalay: *Magyarország története,* 92. Ugyancsak nála szerepel, hogy 1664 decemberében Wenzel Eusebius von Lobkowitz herceg, az Udvari Haditanács elnöke azzal nyugtatta a Bécsbe hívott és a békekötéssel elégedetlen magyar tanácsosokat, hogy a vasvári békepontok majdnem ugyanazok voltak, mint amiket 1662 nyarán a pozsonyi országgyűlés elé terjesztett az uralkodó. Uo. 97. A későbbiekben ez a momentum kikopott a békekötés körülményeinek említésekor. Példaként lásd: „Majd Vasvárra vonult [Köprülü Ahmed pasa nagyvezír], és augusztus 10-én Reniger császári megbízottal összeállították a békeszöveget.” R. Várkonyi: *Országgyesítő kísérletek,* 1138.

¹⁶ Simon Reniger I. Lipóthoz. Konstantinápoly, 1662. szeptember 4. ÖStA HHStA Staatenabteilungen, Türkei I. Kt. 134. Konv. 4. fol. 1–2. Vö. GOR 6, 107.; Huber: *Österreichs diplomatische Beziehungen zur Pforte,* 57–58.; Veltz: *Die Hauptrelation des kaiserlichen Residenten,* 125.

¹⁷ Simon Reniger I. Lipóthoz. Konstantinápoly, 1662. szeptember 4. ÖStA HHStA Staatenabteilungen, Türkei I. Kt. 134. Konv. 4. fol. 3. Ugyanezeket a feltételeket olvashatjuk Velence bécsi követe, Giovanni Sagredo dózsához küldött, 1662. augusztus 5-i jelentésében is. Huber: *Österreichs diplomatische Beziehungen zur Pforte,* 56–57.

¹⁸ A vitatott vár építését egyébiránt kezdettől fogva támogatta a Belső-ausztriai Haditanács, és az udvarnál is széles körű támogatásra talált: Czigány: *A furcsa háborútól,* 904–905.; Toma Katalin: *Gróf Nádasdy Ferenc országbíró politikusi pályaképe (1655–1666).* PhD disszertáció. Eötvös Loránd Tudományegyetem, Történelemtudományi Doktori Iskola, Budapest, 2005. 134.; Zrínyi-Újvárról lásd: Hausner Gábor – Padányi József (szerk.): *Zrínyi-Újvár emlékezete.* Budapest, 2012.; Hausner Gábor – Németh András (szerk.): *Zrínyi-Újvár. Egy 17. századi védelmi rendszer az oszmán hódoltság határán.* Budapest, 2019.

épült fel, követelték annak lerombolását. Reniger a bécsi kormányzat utasítása alapján egy listát adott át az ügyben vele tárgyaló reiszülküttábnak arról a 39 (40) várról, erősségről, amelyeket a zsitvatoroki béke megkötése (1606) óta a törökök építettek vagy építettek újjá a határvidéken, és azt követelte, hogy Zrínyi-Újvárért cserében az említett várak egy részét ők is rombolják le.¹⁹

A másik pont (valójában pontok) a magyar–oszmán határvidék keleti, illetve észak-keleti részét és Erdélyt érintette, Szatmár és Szabolcs vármegye birtoklásának kérdése volt. A két vármegyét további öt felső-magyarországi megyével együtt két korábbi fejedelem, Bethlen Gábor (1613–1629) és I. Rákóczi György (1630–1648) birtokolhatták a Habsburg-uralkodókkal kötött megállapodásaik értelmében. Sőt, az 1645. évi linzi béke alapján a birtokjog kiterjedt I. Rákóczi György fiaira is, azaz a későbbi fejedelemre, II. Rákóczi Györgyre (1648–1661) is.²⁰ A problémát az jelentette, hogy egyrészt Várad 1660. augusztus 27-i oszmán kézre kerülését követően az ottani pasa adóztatta a nevezett vármegyéket, másrészt pedig a terület legvitatottabb várában, Székelyhídon, ami korábban Várad alárendeltségében állt, 1662 nyarán már vagy még mindig császári katonaság állomásozott. Székelyhidat annak stratégiai fontossága miatt Lipót császár mindenképpen meg akarta tartani, az oszmánok azonban meg akarták szerezni, de Apafi erdélyi fejedelem is vissza kívánta venni.

Végül a Szatmár és Szabolcs vármegyéket érintő problémák (várak hovatartozása, a terület oszmánok általi adóztatása, az itt lévő hajdú katonaság hovatartozása és a császári katonaság jelenléte), súlyozottan pedig Székelyhíd kérdése miatt vált szükségessé, hogy a békétárgyalásokat két helyszínen folytassák. A Habsburg-diplomácia feladata az volt, hogy Székelyhíd császár általi birtoklását elfogadtassák az oszmánokkal. Ugyanakkor Apafi fejedelem kinyilvánította, hogy szerinte Székelyhíd mindenképpen a fejedelemséghez tartozik, és jogot formált rá, ezt alapul véve pedig a Porta sem kívánt lemondani róla. Reniger a Konstantinápolyban látottak és hallottak alapján azt a konklúziót fogalmazta meg egyik jelentésében, hogy az oszmánok meg is ostromolták volna a várat, és semmiképpen sem akarták átadni Apafinak. A rezidens vélekedése szerint a bécsi udvar a fejedelemmel még meg tudott volna egyezni, aki a császár javára le is mondott volna a várról, de annak Váradhoz való közelsége

¹⁹ Simon Reniger I. Lipóthoz. Konstantinápoly, 1662. június 23., szeptember 4. ÖStA HHStA Staatenabteilungen, Türkei I. Kt. 134. Konv. 3. fol. 12r.; Konv. 4. fol. 7r. Vö. Veltzé: *Die Hauptrelation des kaiserlichen Residenten*, 125. A törökök által épített várak említésekor Reniger konkrétan megnevezte Berkigátat is, amely palánkot a törökök 1655-ben építettek (vagy építettek újjá), és 1660 februárjában Batthyány II. Kristóf (1637–1687) Kanizsával szembeni végvidéki főkapitány katonái elfoglaltak és leromboltak. A Habsburg-udvar a béke fenntartása végett már ebben az évben felajánlotta a Portának, hogy akár újjá is építhetik, ami 1661 nyarán még nem történt meg, de Zrínyi Miklós számára hivatkozási alap volt saját erősítése megépítésekor. Papp Sándor: *Egy ismeretlen dél-dunántúli török palánk: Berkigát*. In: Kovács György – Gerelyes Ibolya (szerk.): *A hódoltság régészeti kutatása. A Magyar Nemzeti Múzeumban 2000. május 24–26. között megtartott konferencia előadásai*. Budapest, 2002. (Opuscula Hungarica, 3.) 129–136.; *A Magyarország története* című munka vonatkozó részénél azt olvashatjuk, hogy az uralkodó még a pozsonyi országgyűlés ideje alatt aláírta a Zrínyi-Újvár lerombolását elrendelő parancsot. R. Várkonyi: *Országgyesítő kísérletek*, 1100.

²⁰ A II. Ferdinánd (1619–1637) és Bethlen Gábor között 1621. december 31-én létrejött nikolsburgi béke értelmében hét magyarországi vármegyét (Abaúj, Borsod, Zemplén, Bereg, Ugocsa, Szabolcs, Szatmár) a magyar király átengedett a fejedelemlennek, aki ezeket élete végéig birtokolhatta, de nem tartoztak az Erdélyi Fejedelemséghez. A III. Ferdinánd (1637–1657) és I. Rákóczi György között 1645. december 16-án létrejött linzi béke hasonlóan Rákóczinak engedte át haláláig a fent említett vármegyéket.

miatt Reniger mégis kivitelezhetetlennek tartotta a megtartását, a reiszülküttáb pedig még tárgyalni sem akart vele erről a kérdésről.²¹

A tárgyalások új helyszíne: Temesvár

A fent említett problémák kivizsgálására és megoldására végül a tárgyaló hatalmak a végvidéken tevékenykedő bizottságokat szándékoztak felállítani: az ügy rendezésével a Porta a már régóta Temesvárnál táborozó Kösze Ali pasa szerdár²² bízta meg, a Habsburg-udvar pedig egyelőre Philipp Johann Berist rendelte Konstantinápolyból Temesvárra, aki június 19-én érkezett Nándorfehérvárra, ahonnan megbízólevelet kért és némi ajándékot a pasa részére.²³ Július 17-én az a hír érkezett a követről Konstantinápolyba, hogy megbetegedett, és Budára vagy Bécsbe akar menni, aminek engedélyezése miatt írt Ali pasa a Portára. Furcsa mód Reniger sem látta szükségét annak, hogy Beris Temesvárra utazzon,²⁴ de mire megfogalmazta véleményét, a titkár már megérkezett Temesvárra, július 18-án pedig fogadta is őt Ali pasa.²⁵ A Habsburg-megbízott azonban a pasával ellentétben nem rendelkezett felhatalmazással arra vonatkozóan, hogy a kérdéses várak (köztük Székelyhíd) ügyében és Zrínyi-Újvár lerombolásáról tárgyaljon. Ezért alapvetően a fegyverszünet fenntartásának biztosítását kérte a pasától. Miután pedig a július 27-i audiencián a pasa számára azt is nyilvánvalóvá tette, hogy a végső megegyezésnek a Portán kell megszületnie, Ali pasa dührohamban tört ki, fenyegetőzött, és el akarta küldeni az internunciust, aki viszont arra kapott utasítást, hogy

²¹ Simon Reniger I. Lipóthoz. Konstantinápoly, 1662. június 23. ÖStA HHStA Staatenabteilungen, Türkei I. Kt. 134. Konv. 3. fol. 17r–v., 20r–v. Vö. „...ich versicherte aber Euer Majestät, dass Székelyhíd nichts Guetes verursachen werde, wie hernach in der That geschehen.” Veltzé: *Die Hauptrelation des kaiserlichen Residenten*, 125.

²² Kösze Ali pasa szerdár (egyben boszniai pasa) a Köprülük köréhez tartozott, Köprülü Mehmed egykori nagyvezír (1656–1661) legmegbízhatóbb emberei közé számított, akit 1660-ban küldtek az oszmán sereggel II. Rákóczi György megsegítésére, majd nem is hagyta el a határvidéket, seregével Temesvárnál táborozott. Személyéről lásd: Sudár Balázs: *A hódoltsági pasák az oszmán belpolitikai forgatagában (1657–1665)*. Hadtörténelmi Közlemények, 124. évf. (2011) 3. sz. 899–901., 904.; uő: *Török hadak Magyarországon, 1663–1664*. In: Bujdosóné Pap Györgyi – Fejér Ingrid – H. Szilasi Ágota (szerk.): *Várostromok és Közép-Európa Zrínyi Miklós (1620–1664) korában*. Eger, (Studia Agriensia, 34.) 95. A temesvári pasa ekkor – 1661 óta és 1663 elejéig – Kücsük Mehmed pasa volt, róla lásd: Sudár: *A hódoltsági pasák*, 901–903.; uő: *Török hadak*, passim.

²³ Beris június 5-én indult el Konstantinápolyból. Philipp Johann Beris I. Lipóthoz. Nándorfehérvár, 1662. július 1. ÖStA HHStA Staatenabteilungen, Türkei I. Kt. 134. Konv. 3. fol. 52r. A kurír az ajándékkal és François (Franz) Mesgnien de Meninski tolmáccsal július 12-én érkezett meg Nándorfehérvárra. Philipp Johann Beris I. Lipóthoz. Temesvár, 1662. július 20. Uo. fol. 100r. Beris küldetését megemlíti még: GOR 6, 107.; Horváth: *Magyarország történelme*, 515.; Huber: *Österreichs diplomatische Beziehungen zur Pforte*, 54. Meninskiről lásd: Kerekes Dóra: *A császári tolmácsok a magyarországi visszafoglaló háborúk idején*. Századok, 138. évf. (2004) 5. sz. 1201–1202.

²⁴ Simon Reniger I. Lipóthoz. Konstantinápoly, 1662. július 20. ÖStA HHStA Staatenabteilungen, Türkei I. Kt. 134. Konv. 3. fol. 66v–67r. Maga Beris csak augusztus 4-i jelentésében írt a betegségéről, amiből ugyan felgyógyult, de időközben ismét visszaesett, és az uralkodó engedélyét kérte, hogy Komáromba vagy Győrbe utazhasson kezeltetni magát. Mivel úgysem haladtak előre a tárgyalások, felvetette, hogy távollétében a mellé rendelt tolmács helyettesíthetné, aminek még a törökök is jobban örültek volna, mert a követet annyira nem szívelték. Philipp Johann Beris I. Lipóthoz. Temesvár, 1662. augusztus 4. Uo. fol. 150r–v, 158r.

²⁵ Philipp Johann Beris I. Lipóthoz. Temesvár, 1662. július 20. ÖStA HHStA Staatenabteilungen, Türkei I. Kt. 134. Konv. 3. fol. 100r–v. Reniger csak augusztus elején értesült arról, hogy Beris eljutott Temesvárra. Simon Reniger I. Lipóthoz. Konstantinápoly, 1662. augusztus 14. Uo. fol. 123r.

további rendelkezésig maradjon Temesváron.²⁶ Beris augusztus 4-én arról számolt be, hogy Ali pasa rendkívül elégedetlen volt a kialakult helyzettel, azzal, hogy a két birodalom nem tudott megegyezni, és már hosszú ideje tétlenül várakozott a katonasággal Temesvár alatt. Augusztus elején úgy tűnt, hogy a török tábor készülődik, és vagy Buda, vagy Kanizsa alá vonulnak, de végül nem történt semmi.²⁷ Egy kurír viszont éppen ekkor volt úton Konstantinápolyba Lipót béketervezetre adott válaszával.²⁸

A császári választ – egy latin nyelven írt tervezetet – Reniger augusztus 17-én kapta meg, és ha a Portán elfogadták volna a Lipót módosításával visszaküldött békepontokat, a rezidens aláírhatta volna a megegyezést. A latin szöveg törökre és olaszra fordítását követően, az augusztus 19-i dívánbeli megbeszélés után Reniger a reiszülküttábbal pontról pontra újratárgyalta a tervezetet, és értelmezték a bécsi változtatásokat. Augusztus végére ismét született egy nyolc pontból álló dokumentum, amit azonban a felhatalmazással rendelkező Reniger az adott formában mégsem írhatott alá, így azt első szeptember 4-i jelentésével együtt ismét elküldte Bécsbe, a fejleményekről pedig Berist is tudósította.²⁹

A tervezetből látható, hogy a Habsburg-udvar kétoldalúságra tett javaslatait a törökök elfogadták: mindkét fél katonasága kivonul az Erdélyi Fejedelemség területéről, és a béke fenntartása végett tiltani és büntetni fogják a portyákat és minden ellenségeskedést. Erdély korábbi állapotát állítják vissza, és a továbbiakban a fejedelmet a régi szerződéslevelekben foglaltak szerint választják (majd) meg. A Portán azt is elfogadták, hogy a fellázadt erdélyieket visszaengedik lakóhelyeikre, és visszakapják földjeiket, méltóságukat, ha leteszik a hűségüket Apafinak. A szatmári és szabolcsi várak – Szatmár, Károly, Kálló, Ecsed és Székelyhíd – kapcsán szintén hajlandók voltak elfogadni az udvar javaslatát, de szükségesnek tartották megvizsgálni, hogy az említett várak valóban a kérdéses vármegyékben vannak-e, illetve oda tartoztak-e eddig is. Oszmán részről elismerték, hogy a császár rendelkezhet a nevezett vármegyék szabad hajdúsága fölött, de a korábban Váradhoz tartozó hajdúk fölött nem. A vármegyék és a szabad hajdúk kérdésének felülvizsgálatát és a béketervezet vonatkozó részeinek pontosítását Kösze Ali pasa szerdár hatáskörébe rendelték. Zrínyi-Újvár le-

²⁶ Philipp Johann Beris I. Lipóthoz. Temesvár, 1662. július 20., július 29. ÖStA HHStA Staatenabteilungen, Türkei I. Kt. 134. Konv. 3. fol. 100v–102v., 136v–137v. Vö. Wagner, Franz: *Historia Leopoldi Magni Caesaris Augusti*. Augustae Vindelicorum, 1719. 107–108. és Huber: *Österreichs diplomatische Beziehungen zur Pforte*, 55. Berisnek július 27-én a pasa fogságában lévő váci püspök ügyében is tárgyalnia kellett volna, amire ekkor nem került sor. Másnap Beris a pasa embereinél informálódott, és a tőlük hallottak alapján úgy gondolta, hogy van esély a püspök szabadon bocsátására, de Konstantinápolyból vártak választ. Philipp Johann Beris I. Lipóthoz. Temesvár, 1662. július 29. ÖStA HHStA Staatenabteilungen, Türkei I. Kt. 134. Konv. fol. 138v. Uo. fol. 138v. Később Ali pasa a püspököt Beris szállására küldte minden kíséretével együtt. Philipp Johann Beris I. Lipóthoz. Temesvár, 1662. szeptember 13. Uo. Konv. 4. fol. 54v.

²⁷ Philipp Johann Beris az Udvari Haditanácshoz. Temesvár, 1662. augusztus 4. ÖStA HHStA Staatenabteilungen, Türkei I. Kt. 134. Konv. 3. fol. 149r–v.

²⁸ Philipp Johann Beris I. Lipóthoz. Temesvár, 1662. augusztus 13. ÖStA HHStA Staatenabteilungen, Türkei I. Kt. 134. Konv. 3. fol. 110r–118r.

²⁹ Simon Reniger I. Lipóthoz. Konstantinápoly, 1662. szeptember 4. ÖStA HHStA Staatenabteilungen, Türkei I. Kt. 134. Konv. 4. fol. 1r–13r. A latin nyelvű tervezetet lásd: uo. 12r–13r. Az augusztusi tervezet olasz szövegét lásd: uo. 14r–v., 17r–v. Vö. Huber: *Österreichs diplomatische Beziehungen zur Pforte*, 59–60.

rombolásának követeléséből azonban a törökök nem engedtek, arról pedig hallani sem akartak, hogy ők is leromboljanak egy várat.³⁰ Ezzel az oszmánok a maguk részéről lezártak tekintették a portai tárgyalásokat, és innentől kezdve arra vártak, hogy Lipót császár elfogadja az általuk módosított – és a Habsburg-udvar számára nem kedvező – tervezetet. A később még Temesvárott tárgyaló Habsburg-követek 1663. január 31-i jelentésének lapjai között található egy arab írásos oszmán–török nyelvű béketervezet, olasz nyelvű fordítással együtt,³¹ amelynek tartalma, úgy tűnik, nagyrészt megegyezik a Porta részéről 1662. augusztus végén véglegesnek tekintett, nyolc pontból álló tervezettel, melynek egy olasz nyelvű példánya megtalálható Reniger szeptember 4-i jelentésének mellékletében is.

Reniger Konstantinápolyból a mielőbbi megegyezést sürgette, mivel úgy látta, hogy anélkül az oszmánok elvesztik türelmüket, és még 1662 őszén megostromolják a császáriak által megszállt erdélyi várakat és Zrínyi-Újvárat is.³² A bécsi udvar mozgásterét jelentősen szűkítette az a tény, hogy a Portán augusztus 26-án döntés született a következő év tavaszán Dalmáciába indítandó hadjáratról, és kiküldték a birodalom európai és ázsiai tartományaiba a katonai készülődésre felszólító parancsokat is.³³ Ez a hadjárat pedig azt jelentette, hogy a magyar határvidék közelében fog megjelenni a százezres oszmán hadsereg.

A Portáról még szeptember 5-én Ali pasához is küldtek egy agát, aki a Reniger által útnak indított császári kurírral együtt utazva 11-én este érkezett meg Temesvárra.³⁴ Ezen idő alatt, szeptember 7-én a pasa ismét a korábbihoz hasonló, ellenséges légkörű audiencián fogadta Berist, ahol megint dühöngött, a fogságban tartott váci püspököt pedig azzal gyanúsította, hogy új fejedelem választatása miatt ment volna Erdélybe, Berist pedig egyenesen kémnek

³⁰ Simon Reniger I. Lipóthoz. Konstantinápoly, 1662. szeptember 4. ÖStA HHStA Staatenabteilungen, Türkei I. Kt. 134. Konv. 4. fol. 6r., 9r., 10v. Vö. Simon Reniger I. Lipóthoz. Konstantinápoly, 1662. szeptember 4. (második jelentés) Uo. fol. 28r–v.

³¹ Johann Freiherr von Goess és Philipp Johann Beris Simon Renigerhez. Temesvár, 1663. január 27., I. Lipóthoz. Temesvár, 1663. január 31. ÖStA HHStA Staatenabteilungen, Türkei I. Kt. 135. Konv. 1. fol. 94r–v., 141r–142r. Mind az oszmán–török, mind az olasz nyelvű szöveg kitér a hajdúság kérdésére, ami a júniusi tervezetben még nem szerepelt, ugyanakkor megnevezi a vitás várakat, amelyek a későbbiekben – Székelyhíd kivételével – kikerültek a szövegből. A szövegből és a kézírásból megállapítható, hogy nem anyanyelvi nyelvhasználó írta, hanem európai kéz. Annak az iratcsomónak a külsején, amely ezt a kéziratot is tartalmazza, az olvasható, hogy az iratanyagban található a Porta által módosított béketervezet, ami Michel d'Asquier udvari főtölmáccstól (1625–1663) került oda. Goess és Beris 1663. január 31-i jelentésében pedig ez olvasható: „...wir verhoffen, es werde unß der Reniger daß project durch den Panioti ins türkisch übersetzt, durch den zurückkommenden currier zu schicken, wans euere kayserliche Majestät gleichfals durch den D'Asquier transferirn und unß zu überschicken sich gnädigst belieben lassen wollten.” Uo. fol. 138r. Az oszmán–török nyelvű béketervezet kiadását lásd: Tóth: *Entstehung eines auf Osmanisch verfassten Friedenskonzepts*, 322–324.

³² Simon Reniger I. Lipóthoz. Konstantinápoly, 1662. szeptember 4. ÖStA HHStA Staatenabteilungen, Türkei I. Kt. 134. Konv. 4. fol. 11v. A határvidéki oszmán katonaság nagyarányú mozgósításáról számolt be egy Philippopolisból érkezett levél is. Simon Reniger I. Lipóthoz. Konstantinápoly, 1662. szeptember 4. (második levél) Uo. fol. 18v.

³³ Simon Reniger I. Lipóthoz. Konstantinápoly, 1662. szeptember 4. ÖStA HHStA Staatenabteilungen, Türkei I. Kt. 134. Konv. 4. fol. 9v.

³⁴ Simon Reniger I. Lipóthoz. Konstantinápoly, 1662. szeptember 4. (második levél) ÖStA HHStA Staatenabteilungen, Türkei I. Kt. 134. Konv. 4. fol. 18r. Vö. Rudolph Dane kurír jelentése. [h. n.] 1662. szeptember. Uo. 48r–50r. Vö. Philipp Johann Beris is I. Lipóthoz. Temesvár, 1662. szeptember 13. Uo. 56r.

titulálta.³⁵ A pasa a Portáról érkezett agán keresztül azt a parancsot kapta, hogy küldje egy emberét – a *csausz basit* küldte – Bécsbe, és általa kérjen egy tárgyalással és aláírási joggal felhatalmazott megbízottat Temesvárra.³⁶ Azaz lehetőséget kapott arra, hogy tető alá hozza a Habsburg–oszmán megegyezést. Berisnél aziránt érdeklődött, hogy ő kapott-e Renigertől valami információt vagy instrukciót a Szatmár és Szabolcs vármegyei várakkal és a szabad hajdúsággal kapcsolatban.³⁷ Ő maga viszonylag gyorsan elküldte állásfoglalását a Portára a kérdéses várakról, mely szerint Székelyhid Rhédey Ferenc kapitánysága idején biztosan Váradhoz tartozott, és mivel az utóbbit a törökök elfoglalták, Székelyhídra mint Várad tartozékára szintén jogot formálhattak. Mivel Károly és Kálló már Eger elfoglalása (1596) óta a törököknek adózott, azok sem maradhatnak a császár kezében. A Várad környéki hajdúk esetében pedig az általuk lakott terület hovatartozása dönt a kérdésben, azaz oszmán fennhatóság alá tartoznak.³⁸

A pasa gyorsaságával ellentétben a szeptemberi béketervezetre Reniger több mint három hónapig nem kapott választ Bécsből. Az időközben küldött jelentéseiben sürgette a császári udvar választását és a mielőbbi megegyezést a Portával, mivel az oszmánok háborús előkészületei a magyar–oszmán határvidéket is mindinkább veszélyeztették.³⁹ November végén már arról írt, hogy titokban egy agát küldtek Ali pasához azzal a paranccsal, hogy támadja meg a Kanizsa közelében felépített magyar erődöt (azaz Zrínyi-Újvárat) és a császári kézben lévő erdélyi várakat.⁴⁰

A megállapodás lehetősége – Goess és Beris temesvári tárgyalásai

Még szeptemberben megérkezett Bécsbe Hüszejn aga, és a császár a Porta és Ali pasa kérésének megfelelően a már jelentős diplomáciai tapasztalattal rendelkező Johann Freiherr von Goest küldte békekötési felhatalmazással Temesvárra tárgyalni.⁴¹ Goest azonban csak de-

³⁵ Philipp Johann Beris is I. Lipóthoz. Temesvár, 1662. szeptember 13. ÖStA HHStA Staatenabteilungen, Türkei I. Kt. 134. Konv. 4. fol. 51v–52r. Ekkor Beris már pénzt is kért levelében, mivel magán és emberein kívül a váci püspök és annak tizenhárom embere és tizenhét lova napi ellátásáról is gondoskodnia kellett. Már öt hónapja jött el Bécsből, és jelentős összegeket kellett költenie mind Konstantinápolyban, mind Temesvárott az oszmán tisztségviselők ajándékaira is. Uo. 54v–55r.

³⁶ Johann Freiherr von Goess és Philipp Johann Beris Simon Renigerhez. Temesvár, 1663. január 27. ÖStA HHStA Staatenabteilungen, Türkei I. Kt. 135. Konv. 1. fol. 37r. Ali pasa Hüszejn agát („*chaus-lar kehaja*”) küldte el Bécsbe, aki másfél évvel korábban is járt már ott. Rudolph Dane jelentése. [h. n.] 1662. szeptember. Uo. Kt. 134. Konv. 4. fol. 48v.; Philipp Johann Beris I. Lipóthoz. Temesvár, 1662. szeptember 13. Uo. fol. 57r.

³⁷ Uo. fol. 56v. fol. 56v.

³⁸ Simon Reniger I. Lipóthoz. Konstantinápoly, 1662. október 19. ÖStA HHStA Staatenabteilungen, Türkei I. Kt. 134. Konv. 4. fol. 79r.

³⁹ Simon Reniger I. Lipóthoz. Konstantinápoly, 1662. szeptember 21., szeptember 28., október 19., október 30., november 13. ÖStA HHStA Staatenabteilungen, Türkei I. Kt. 134. Konv. 4. fol. 66r., 67r., 80r., 89r–90r., 101v–102v. Vö. még december 4., december 22. Uo. 124v–125r., 131r–v., 136r. A tatár kán a teljes készenlétről tájékoztatta a nagyvezírt, és abbéli reményét is kifejezte, hogy Magyarország találkozik majd vele.

⁴⁰ Simon Reniger I. Lipóthoz. Konstantinápoly, 1662. november 26. ÖStA HHStA Staatenabteilungen, Türkei I. Kt. 134. Konv. 4. fol. 115r–v.

⁴¹ Johann Freiherr von Goess és Philipp Johann Beris Simon Renigerhez. Temesvár, 1663. január 27. ÖStA HHStA Staatenabteilungen, Türkei I. Kt. 135. Konv. 1. fol. 37r. Goest tapasztalt diplomatának számított ekkor, 1657–1659-ben Koppenhágában volt követ, már III. Ferdinánd (1637–1657) birodalmi udvari tanácsossá nevezte ki. A temesvári küldetést követően, még 1664 januárjában tárgyalt fegyverszünetről a császár nevében, majd 1665 és 1669 között is többször volt követ Európában.

cember 15-én érkezett meg Budára, ahol 17-én fogadta Iszamil budai pasa.⁴² A fejleményekről a konstantinápolyi rezidens már csak ezt követően, december második felében értesült.⁴³

Temesvárott érdemi tárgyalásokra csak Goess megérkezését követően került sor. Az internuncius már december 20-án elindult Budáról Hüszejin aga kíséretében, de az erős havazásnak köszönhetően csak 1663. január 9-én érte el úticélját, ahol Berist és a tolmácsát (*Minin*) is jó egészségben találta.⁴⁴ Megbízólevelét – némi ajándékkal együtt – január 12-én, az első ünnepélyes audiencia alkalmával adta át Ali pasának.⁴⁵ A Habsburg-megbízottak a következő két hétben többször tárgyaltak – január 15-én, 18-án, 22-én, 23-án, illetve 25-én – a pasával, amiről január 27-i keltezésű, jelentős terjedelmű levelükben számoltak be Renigernek, majd 31-én küldték el ugyancsak részletes jelentésüket Bécsbe a rezidensnek küldött jelentésük másolatával együtt.⁴⁶

A temesvári egyeztetések az addigi tárgyalások kérdéses részeinek tisztázása után lehetőséget teremtettek (volna) egy megállapodás aláírására, azaz a két birodalom közötti béke helyreállítására. Azonban a Habsburg-követek jelentései alapján kérdéses, hogy 1663 januárjában tényleg volt-e még realitása a megegyezésnek. Goess fellépése ettől függetlenül a császári udvar nagyon is határozott elképzeléseit tükrözte: január 12-én kiderült – és rögtön meg is akasztotta a megbeszéléseket –, hogy az internuncius követutasításának megfelelően először a pozsonyi országgyűlés által 1662 júliusában jóváhagyott béketervezetet tekintette tárgyalási alapnak, ezzel szemben Ali pasa a Portán augusztusban módosított és véglegesnek tartott változatot kívánta tovább pontosítani. Majd szükségessé vált a későbbi tervezet latin

1672-ben gurki püspök lett, majd 1679-ben a nymwegeni béketárgyaláson volt a császár meghatalmazottja. 1686-ban lett bíboros, majd 1696-ban Rómában hunyt el. Zedler, Johann Heinrich: *Großes vollständiges Universal-Lexicon aller Wissenschaften und Künste*. Bd. 11. Leipzig, 1735. 81.; Goëß, Johann Zeno Graf: *Goëß, Johann Freiherr von*. In: *Neue Deutsche Biographie*. Bd. 6. 1964. 544 (online változat: <https://www.deutsche-biographie.de/gnd123662427.html#ndbcontent>; letöltés: 2020. júl. 30.); Ritter, Heinrich, Zeißberg von: *Goës, Johann Freiherr von*. In: *Allgemeine Deutsche Biographie*. Herausgegeben von der Historischen Kommission bei der Bayerischen Akademie der Wissenschaften. Bd. 9. 1879. 323–326. (online változat: [https://de.wikisource.org/w/index.php?title=ADB:Go%C3%AB%C3%9F,_Johann_Freiherr_von&oldid=letöltés: 2020. szept. 8.\)](https://de.wikisource.org/w/index.php?title=ADB:Go%C3%AB%C3%9F,_Johann_Freiherr_von&oldid=letöltés: 2020. szept. 8.))

⁴² Johann Freiherr von Goess I. Lipóthoz. Buda, 1662. december 19. ÖStA HHStA Staatenabteilungen, Türkei I. Kt. 134. Konv. 4. fol. 134r–v. Goess útját nehezítette a rendkívül hideg időjárás és a havazás. A Komáromtól Esztergomig tartó út két nap alatt tudták megtenni, a Duna vize pedig annyira befagyott, hogy az emberek gyalog keltek át rajta Budáról Pestre. Iszmail budai pasáról lásd: Gévai Antal: *A budai pasák*. Bécs, 1841. 44–45.; Sudár: *A hódoltsági pasák*, 897–899.

⁴³ Simon Reniger I. Lipóthoz. Konstantinápoly, 1663. január 5. ÖStA HHStA Staatenabteilungen, Türkei I. Kt. 135. Konv. 1. fol. 5. Vö. Wagner: *Historia Leopoldi Magni Caesaris Augusti*, 108–109.; Horváth: *Magyarország történelme*, 515–516.; Veltzé: *Die Hauptrelation des kaiserlichen Residenten*, 126.

⁴⁴ Johann Freiherr von Goess I. Lipóthoz. Buda, 1662. december 19. ÖStA HHStA Staatenabteilungen, Türkei I. Kt. 134. Konv. 4. fol. 137v.; Johann Freiherr von Goess és Philipp Johann Beris I. Lipóthoz. Temesvár, 1663. január 31. Uo. Kt. 135. Konv. 1. fol. 134r.

⁴⁵ Johann Freiherr von Goess és Philipp Johann Beris Simon Renigerhez. Temesvár, 1662. január 27. ÖStA HHStA Staatenabteilungen, Türkei I. Kt. 135. Konv. 1. fol. 37v–38r.; Johann Freiherr von Goess és Philipp Johann Beris I. Lipóthoz. Temesvár, 1663. január 31. Uo. fol. 134v–136v. A január 12-i audiencián Goess, Beris és kíséretük is kaftánt kapott a pasától.

⁴⁶ Johann Freiherr von Goess és Philipp Johann Beris Simon Renigerhez. Temesvár, 1662. január 27.; Johann Freiherr von Goess és Philipp Johann Beris I. Lipóthoz. Temesvár, 1662. január 31. ÖStA HHStA Staatenabteilungen, Türkei I. Kt. 135. Konv. 1. fol. 37r–64v., 134r–145r.

nyelvű és oszmán-török nyelvű szövegeinek összehasonlítása.⁴⁷ Az eltérő terminológia okozta problémák végigkísérték az egyeztetéseket, aminek elsősorban a béketervezet első pontja szempontjából volt jelentősége, ahol az erdélyi fejedelem megválasztása körülményeinek megfogalmazását, azaz a szabad választást kellett egyértelműsíteni, hogy az a jelenlegi fejedelem, Apafi halálát követően lép érvénybe, és a régi szerződéslevelek (*ahdnámék*) alapján válik biztosítottá.⁴⁸ Ezzel Apafi fejedelemségét a Habsburgok is elismerték. Igaz, a január 25-i audiencián annak a veszélye is felmerült, hogy akár ki is kerülhet a békeponthoz közül a fejedelmválasztásra vonatkozó rész, sőt Ali pasa abban is akadékoskodott, hogy egyáltalán miért kellene Erdélyt érinteni a Habsburg–oszmán megállapodásban.⁴⁹

A temesvári tárgyalások legproblematisabb része – ami alapvetően szükségessé tette a helyben való egyeztetéseket – Szatmár és Szabolcs vármegyéket érintette: egyrészt az itt lévő szabad hajdúk feletti fennhatóságot (az 1662. augusztusi portai tervezet második pontja foglalkozott vele), másrészt – ahogy arról már szó esett – némely vár hovatartozását kellett tisztázni (ugyanazon tervezet negyedik pontja érintette). A hajdúk kérdése azonban oszmán részről inkább időhúzásnak tűnt – ahogy maga Goess is vélte –, mivel Reniger már megértette a reiszülküttábal, hogy a császár csak a két említett vármegye területén tartózkodó hajdúk feletti fennhatóságra tartott igényt, a Váradhoz tartozó hajdúk felettire nem. Ali pasának azonban ezt többször el kellett magyarázni. Ő arra hivatkozott, hogy a hajdúk és településeik Bocskai István fejedelem (1605–1606) alá tartoztak; majd pedig követelte, hogy pontosan nevezzék meg azokat a hajdútelepüléseket, amelyek a két érintett vármegyében találhatók.⁵⁰

Az augusztusi tervezetben megnevezett várak – Szatmár, Kálló, Károly, Ecsed – ugyan csak Szatmár és Szabolcs vármegye területén álltak, kivéve a Szatmár vármegye határában, Biharban elhelyezkedő Székelyhidat. A pasa – ahogy azt korábban már a Portára is megírta – Károly és Kálló esetében arra hivatkozott, hogy azokat *ziámet*ként (javadalombirtok-fajta) tartották nyilván már 1596 óta. Goess azonban sikeresen bizonyította, hogy például Károly az akkori Szatmár vármegyei örökös főispáni tisztséget birtokló Károlyi-család családi birtoka volt, nem tartozott Erdélyhez, és főképp nem fizetett adót az oszmánoknak. Ecsed esetében a pasa ugyan elismerte, hogy az Rákóczi-birtok volt, de Erdélyhez tartozónak tekintette, miután II. Rákóczi György erdélyi fejedelem volt. Goess és Beris állhatatosságának köszönhetően – hivatkozva arra, hogy a vár császári területen állt, és a Rákóczi-családhoz csak a fejedelem feleségén, Báthory Zsófián keresztül került – Ali pasa végül (úgy tűnt) lemondott róla. Jóval nagyobb gondot okozott a Habsburg-diplomatáknak elfogadtatni, hogy Lipót nem akarja átadni Székelyhidat. A vár esetében elismerték, hogy egy ideje valóban Várad alá tartozott, érvelésüket azonban új alapokra helyezték: mindenekelőtt az 1606. évi zsitvatoroki béke hatodik pontjára hivatkoztak, amelyben a békekötő felek megegyeztek abban, hogy sem

⁴⁷ Johann Freiherr von Goess és Philipp Johann Beris Simon Renigerhez. Temesvár, 1662. január 27. ÖStA HHStA Staatenabteilungen, Türkei I. Kt. 135. Konv. 1. fol. 38r–39r.

⁴⁸ Johann Freiherr von Goess és Philipp Johann Beris Simon Renigerhez. Temesvár, 1662. január 27. ÖStA HHStA Staatenabteilungen, Türkei I. Kt. 135. Konv. 1. fol. 49v., 52r.; Johann Freiherr von Goess és Philipp Johann Beris I. Lipóthoz. Temesvár, 1662. január 31. Uo. fol. 137v–138r.

⁴⁹ Johann Freiherr von Goess és Philipp Johann Beris Simon Renigerhez. Temesvár, 1662. január 27. ÖStA HHStA Staatenabteilungen, Türkei I. Kt. 135. Konv. 1. fol. 57v–60r.

⁵⁰ Goess és Beris január 31-i jelentéséhez csatolva találunk is egy összesítést a hajdútelepülésekről, ami azonban a későbbiekben nem került elő az egyeztetéseken. Johann Freiherr von Goess és Philipp Johann Beris Simon Renigerhez. Temesvár, 1662. január 31. ÖStA HHStA Staatenabteilungen, Türkei I. Kt. 135. Konv. 1. fol. 142r.

erővel, sem pedig cselszövással nem foglalják el az egymás területén fekvő várakat.⁵¹ Az oszmánok azonban időközben megszerezték Jenőt (1658), Lugost (1658), Karánsebest (1658) és Váradot is, ezért a császár jogosnak és méltányosnak tarthatta Székelyhíd megszállást, amivel a béke fenntartását és saját területei védelmét is biztosíthatta. Goess mint nyugati diplomata arról próbálta meggyőzni a pasát, hogy egy megegyezés során mindkét félnek kell engedményeket tennie. Ezt azonban Ali pasától – aki nem volt diplomata, és (bár némely forrás szerint „nem a háború, hanem a béketárgyalások híve” volt⁵²) egy olyan birodalmat képviselt, ahol az idegen hatalmakkal folytatott tárgyalások során a feltételeket ők szabták – nem lehetett elvárni, Székelyhíd követeléséről nem mondhatott le, a vitát rövidre zárta: a vár nem császári területen feküdt, a követek által említett települések esetében a vazallus Erdélyi Fejedelemség volt csupán érintett, és mindegyik vár – Várad is – kellő távolságban volt a császári váraktól.⁵³

A január 23-i audiencián a követek ismét kísérletet tettek a tervezet pontjainak egyeztetésére. A hajdúkérdésben sikerült megegyezni, bár a pasa továbbra is akadékoskodott, Székelyhíd ügyében az álláspontok nem közeledtek. Goess és Beris felvetette, hogy a várat vagy az erdélyi fejedelemnek, vagy korábbi birtokosainak, a Zólyomi-családnak kellene átadni.⁵⁴ Két nappal később újra megismétlődtek a viták, míg végül Székelyhíd kérdésén kívül alapvetően sikerült megállapodni. Az egyeztetések során Zrínyi-Újvár lerombolása is szóba került ugyan, de érdemi vita nem folyt róla. A július 25-i audiencia alkalmával Ali pasa rákérdezett, hogy megvalósul-e a vár lerombolása, amire Goess azt a feleletet adta, hogy majd akkor, ha a tárgyalások lezárulnak, és a békepontokat ratifikálják.⁵⁵ Feltehető tehát, hogy a bécsi udvar végül hajlandó lett volna teljesíteni az oszmánok követelését.

A Habsburg-követek január 27-i levelükben értesítették Renigert a fejleményekről, miután a *kihágóján* (ügyvivő) keresztül még ajándékot ajánlottak fel Ali pasának, hogy sikerüljön Székelyhíd kérdésében is megállapodni és tető alá hozni a szerződést.⁵⁶ A pasa 29-én küldte el emberét a Portára annak a lehetőségnek a felvetésével, hogy Székelyhíd kerüljön vagy a

⁵¹ A béke hatodik pontja foglalkozik a kérdéssel. Sinkovics István (szerk.): *Magyar történeti szöveggyűjtemény*. 2/1. köt. (1526–1790) Budapest, 1968. 369. Az eredeti dokumentumra és kiadásaira lásd: Papp: *Az Oszmán Birodalom*, 95.

⁵² Esterházy Pál: *Mars Hungaricus*. Sajtó alá rend., ford., jegyz., kísérőtanulmány: Iványi Emma; bev., szerk.: Hausner Gábor. Budapest, 1989. 341–342. Hosszabban idézi: Sudár: *A hódoltsági pasák*, 901.

⁵³ Megjegyzem, később a vasvári béke nyolcadik pontját illetően az oszmánok elfogadták, hogy az általuk 1663-ban elfoglalt Érsekújvárral szemben, Gutánál a császár saját területei védelmére felépítenek egy erődöt, Lipótvárat.

⁵⁴ A vár a Rákócziak tulajdonába azt követően került, hogy 1633-ban I. Rákóczi György fejedelem Zólyomi Dávidot jószágvesztésre ítélte. Szabó András Péter: *Haller Gábor – egy 17. századi erdélyi arisztokrata életpályája*. PhD disszertáció. Eötvös Loránd Tudományegyetem, Történelemtudományi Doktori Iskola. Budapest, 2008. 191. (<http://doktori.btk.elte.hu/hist/szaboandras/diss.pdf>; letöltés: 2020. aug. 3.)

⁵⁵ „Hir hat der Ali bassa unß abermahlen gefragt, ob wir macht hetten, die plaz in Siebenbürgen zu evacuieren, [61v] und das fort Zrinj zu demolieren zu lassen. Wir haben geantwortet, daß wan die tractaten geschlossen und ratifiziert sein wurden.” Johann Freiherr von Goess és Philipp Johann Beris Simon Renigerhez. Temesvár, 1662. január 27. ÖStA HHStA Staatenabteilungen, Türkei I. Kt. 135. Konv. 1. fol. 61r–v.

⁵⁶ Uo. fol. 63r. (Reniger február 7-én kapta kézhez a levelüket. Simon Reniger I. Lipóthoz. Konstantinápoly, 1663. február 14. Uo. fol. 67r.) Szalay is említést tett arról, hogy 1663 elején alkudozás folyt Temesváron, az oda küldött császári tanácsosok mindent megígértek a pasának Székelyhídért. Szalay: *Magyarország története*, 73. Vö. Wagner: *Historia Leopoldi Magni Caesaris Augusti*, 107.

fejedelem, vagy a korábbi birtokos család kezébe.⁵⁷ Megfogalmazódott az is, hogy ha elutasító választ kapnak, Goess és Beris Ali pasa embereinek javaslatára a vár lerombolását indítványozzák, amire vonatkozóan a császártól további utasítást kértek.⁵⁸ Miközben Temesvárott a császár és a szultán válaszára vártak, Ali pasa – aki a Habsburg-követeket jól tartotta⁵⁹ – ismét parancsot kapott arra, hogy Zrínyi ellen vonuljon, amihez nem volt kedve. Nándorfehérvárról pedig az a hír érkezett, hogy az ott összegyűlt jelentős oszmán had megkezdte az átköltözést a Száván.⁶⁰

Konstantinápolyban Ali pasa leveléből arról értesültek, hogy a Habsburg-követek megvesztegették őt, pontosabban a levél megérkezése után a reiszülküttáb a tolmács Panajotin⁶¹ keresztül azt tudatta Renigerrel, hogy 20 000 dukátot ajánlottak fel a pasának Székelyhíderért, amin egy egész várat vagy országrészt meg lehetett volna vásárolni.⁶² (Goess későbbi tiltakozása alapján arra lehet következtetni, hogy nem egészen így történt a felajánlás.) A február 10-i nagyvezíri audiencián Reniger utalva a bécsi békére, azt bizonygatta, hogy Székelyhidat II. Rudolf német-római császár és magyar király (1576–1608) Bocskai István fejedelemnek csak átengedte, de meghatározott feltételek mentén, és az nem képezte a fejedelemség részét.⁶³ A terület a későbbiekben szintén a fejedelmek személyén keresztül kapcsolódott Erdélyhez. Azonban a rezidens már nem ért el semmilyen eredményt, és Körpülü Ahmed pasa nem kívánt a továbbiakban tárgyalásokat folytatni.⁶⁴ Reniger február 14-i jelentésének utóiratában arra kérte az uralkodót, hogy ha hajlandó átadni Székelyhidat, a jóváhagyásáról egy kurírral minél előbb értesítse, hogy ő a szultáni jóváhagyást előkészítse. Azt is felajánlotta, hogy ha a béke aláírására is sor kerülhet Temesvárott, elküldi Panajotit, hogy Goess mellett egy jó tolmács legyen, és semmi sem kerülje el a figyelmüket a fordítások esetén.⁶⁵ Azaz 1663 februárjában, hosszas konstantinápolyi egyeztetéseket és intenzív temesvári tárgyalásokat

⁵⁷ Johann Freiherr von Goess és Philipp Johann Beris I. Lipóthoz. Temesvár, 1662. január 31. ÖStA HHStA Staatenabteilungen, Türkei I. Kt. 135. Konv. 1. fol. 136v–137r. Ali pasa embere szintén február 7-én érkezett meg a Portára. Simon Reniger I. Lipóthoz. Konstantinápoly, 1663. február 14. Uo. fol. 67r.

⁵⁸ Johann Freiherr von Goess és Philipp Johann Beris I. Lipóthoz. Temesvár, 1662. január 31. ÖStA HHStA Staatenabteilungen, Türkei I. Kt. 135. Konv. 1. fol. 137r.

⁵⁹ Johann Freiherr von Goess I. Lipóthoz. Temesvár, 1662. február 12. ÖStA HHStA Staatenabteilungen, Türkei I. Kt. 135. Konv. 1. fol. 65r.

⁶⁰ Johann Freiherr von Goess és Philipp Johann Beris I. Lipóthoz. Temesvár, 1662. január 31. ÖStA HHStA Staatenabteilungen, Türkei I. Kt. 135. Konv. 1. fol. 144v–145r.

⁶¹ Panajótisz Nikúsziosz (Panajoti) görög fanarióta tolmács, akinek pályafutása 1645-ben császári tolmácsként indult, majd portai főtolmács lett belőle. Panajotiról lásd: Hering, Gunnar: *Panagiutis Nikusios als Dragoman der kaiserlichen Gesandtschaft in Konstantinopel*. Jahrbuch der österreichischen Byzantinistik, vol. 44. (1994) 143–178.; Janos, Damien: *Panaiotis Nicousios and Alexander Maurocordatos: The Rise of the Phanariots and the Office of Grand Dragoman in the Ottoman Administration in the Second Half of the Seventeenth Century*. Archivum Ottomanicum, vol. 23. (2005) Nr. 6. 177–196.

⁶² Simon Reniger I. Lipóthoz. Konstantinápoly, 1663. február 14. ÖStA HHStA Staatenabteilungen, Türkei I. Kt. 135. Konv. 1. fol. 68. Vö. Veltzé: *Die Hauptrelation des kaiserlichen Residenten*, 127.

⁶³ Sinkovics: *Magyar történeti szöveggyűjtemény*, 355–356. Az Erdélyhez csatolt területekről, az ezzel kapcsolatos tárgyalásokról és az átadás jellegéről bővebben lásd: Oborni Teréz: *Bocskai erdélyi állama*. In: Papp Klára – Jeney-Tóth Annamária (szerk.): „Frigy és békesség legyen.” A bécsi és a zsitvatoroki béke. Debrecen, 2006. (A Bocskai-szabadságharc 400. évfordulója, 8.) 94–102.

⁶⁴ Simon Reniger I. Liptóhoz. Konstantinápoly, 1663. február 14. ÖStA, HHStA, Staatenabteilungen, Türkei I. Kt. 135. Konv. 1. fol. 68r–70v.

⁶⁵ Uo. fol. 74v.

követően a Habsburg-diplomácia – szinte minimális változtatásokkal – az 1662 augusztusában a Porta által véglegesnek tekintett békepontokat lett volna kénytelen elfogadni a béke helyreállításáért.

Goess és Beris a Porta elutasító válaszáról február végén értesült, amit Ali pasa közölt velük, és elvárta volna, hogy ennek ellenére megszülessen a megegyezés, amire azonban az adott körülmények között – Székelyhídról való lemondás – Goessnek nem volt felhatalmazása.⁶⁶ Minderről a pasa is beszámolt, egy kurírt küldött a Portára, sőt levelében ismét megbegyezte Ecsed elfoglalásának lehetőségét. A március 13-án Konstantinápolyba érkezett, leváltott budai pasa, Iszmail pasa pedig Panajotin keresztül azt tudatta Renigerrel, hogy szerrinte a határvidéken már csak karddal lehet feloldani a nézeteltéréseket.⁶⁷

Köprülü Ahmed pasa nagyvezír arra figyelmeztette Renigert, hogy ha a császár nem akar békét kötni, akkor ők készen állnak Belgrádig vonulni, a tatárokat fogják mozgósítani, és semmiféle további tárgyalásról nem lehet szó.⁶⁸ A hadjárat előkészületek Temesvárott Goess és Beris számára is egyre nyilvánvalóbbakká váltak, de hogy megoldást találjanak, és megakadályozzák a háborút, Székelyhíd átadása helyett a vár lerombolását ajánlották fel.⁶⁹ Az Ali pasával folytatott „csatározások” mind meddőbbekké váltak, ő is a császár ellen indítandó háborúval fenyegetett.⁷⁰ Közben, április 9-én a drinápolyi táborban Köprülü Ahmed pasa nagyvezír világossá tette Reniger számára, hogy immáron a hadjárat célja nem Dalmácia, hanem Magyarország, a császár területei.⁷¹ Arról, hogy Lipót császár hajlandó volt leromboltatni a várat, ha a törökök is lerombolják a kezükben lévő Szentjobb várát, Reniger a március 16-i – április 17-én átvett – követutasításból értesült.⁷² A nagyvezír azonban erről a lehetőségről sem akart hallani, ekkor már *új béke* szükségességéről beszélt.⁷³ A magyar-

⁶⁶ A kialakult helyzetről hosszasan vitatkoztak. Johann Freiherr von Goess és Philipp Johann Beris Simon Renigerhez. Temesvár, 1663. március 1. ÖStA HHStA Staatenabteilungen, Türkei I. Kt. 135. Konv. 2. fol. 23r.

⁶⁷ Simon Reniger I. Lipóthoz. Konstantinápoly, 1663. március 22. ÖStA HHStA Staatenabteilungen, Türkei I. Kt. 135. Konv. 2. fol. 38r.

⁶⁸ Veltzé: *Die Hauptrelation des kaiserlichen Residenten*, 127. Vö. Simon Reniger I. Lipóthoz Konstantinápoly, 1663. április 1. ÖStA HHStA Staatenabteilungen, Türkei I. Kt. 135. Konv. 2. fol. 56r.

⁶⁹ A vár lerombolásának lehetősége már a januári tárgyalások során felmerült megoldásként az oszmán fél részéről. Johann Freiherr von Goess és Philipp Johann Beris Simon Renigerhez. Temesvár, 1663. január 27. ÖStA HHStA Staatenabteilungen, Türkei I. Kt. 135. Konv. 1. fol. 56v. Vö. Johann Freiherr von Goess és Philipp Johann Beris Simon Renigerhez. Temesvár, 1663. április 15. Uo. Konv. 2. fol. 69v–70v. Székelyhídon 1663 őszén katonalázadás tört ki, melynek következtében a vár Apafi fejedelem birtokába jutott. A várat azonban az 1664. augusztus 10-én megkötött béke értelmében le kellett rombolni, amire 1665 január–februárjában került sor. Koncz József: *Katona-lázadás Székelyhídon*. Hadtörténelmi Közlemények, 3. évf. (1890) 566–568.; uő: *Székelyhíd lerombolása 1665*. Uo. 564–566

⁷⁰ Johann Freiherr von Goess és Philipp Johann Beris Simon Renigerhez. Temesvár, 1663. április 15. ÖStA HHStA Staatenabteilungen, Türkei I. Kt. 135. Konv. 2. fol. 68r–69r.

⁷¹ Simon Reniger I. Lipóhoz. Drinápoly, 1663. április 16. ÖStA HHStA Staatenabteilungen, Türkei I. Kt. 135. Konv. 2. fol. 74r–75r.

⁷² Simon Reniger I. Liptóhoz. Philippopoli, 1663. április 22. ÖStA HHStA Staatenabteilungen, Türkei I. Kt. 135. Konv. 2. fol. 88v–89r. Szentjobb várát a törökök 1661. február 21-én foglalták el. Lerombolásának lehetősége már Reniger 1663. február 16-i jelentésében is felmerült: Simon Reniger I. Lipóthoz. Uo. Konv. 1. fol. 67–76.

⁷³ Simon Reniger I. Lipóthoz. Konstantinápoly, 1663. április 22. ÖStA HHStA Staatenabteilungen, Türkei I. Kt. 135. Konv. 2. fol. 87. „...es müsse ein neuer Friede aufgerichtet und die Diplomata durch Gross-Botschaften ausgewechselt werden.” Veltzé: *Die Hauptrelation des kaiserlichen Residenten*, 131.

országi hadjáratot nem lehetett megállítani, és bár Goess ér Reniger az oszmán haddal felvonuló nagyvezírnél akartak még megbékélést kieszközölni, annak már nem volt realitása.⁷⁴

A vasvári békekötést megelőző hosszadalmas egyeztetések közbülső szakaszát jelentő temesvári tárgyalások – korántsem legrészletesebb – bemutatása révén egy diplomáciai háború bontakozik ki előttünk. Kirajzolódnak a szemben álló felek érdekei, szándékai és az azokat képviselő tisztviselők személyes attitűdjei is. Az oszmán hadsereg 1663. márciusi hadba szállását megelőzően megvolt a lehetőség a két birodalom közötti béke megkötésére, pontosabban helyreállítására és megújítására – igaz, alapvetően a Porta feltételei alapján és nem mellesleg a magyar, illetve erdélyi érdekek háttérbe szorításával. Habsburg-résről Freiherr von Goess személyében tapasztalt diplomatát küldtek tárgyalni Temesvárra, és bíztak a megállapodás sikerében; és bár nem kétséges, hogy Köse Ali pasa is tető alá szeretne volna hozni a megegyezést (már 1662 nyarán, ami az ő portai pozícióit erősíthette volna), arra – először vagy elsődlegesen Székelyhíd, majd pedig a nagyvezíri szándék miatt – mégsem került sor.

Székelyhídon túl az egész Felső-Magyarország és Erdély közötti határ menti terület, a korábbi erdélyi fejedelmek által birtokolt vármegyék, várak birtoklásának és a hajdúk hovatartozásának komoly tétje volt, ami bonyolult, elhúzódó jogi vitákat eredményezett. A továbbiakban a rendelkezésünkre álló gazdag forrásanyag lehetőséget teremt arra, hogy mélyebb ismereteket szerezzünk az egész békefolyamatról, a felek tárgyalási technikájáról és akár gondolkodásmódjukról is. Az 1664. évi vasvári béke megkötésének előzményei, körülményei, módja és hatása átfogó, részletekbe menő vizsgálatot érdemel.

HAJNALKA TÓTH

Before Vasvár.

An Attempt at a Habsburg-Ottoman Compromise at Temesvár in 1663

The peace treaty signed in Vasvár on 10 August 1664 by Grand Vizier Köprülü Ahmed Pasha and Simon Reniger von Reningen, the resident ambassador of Constantinople became known to Hungarian estates and Hungary as a “shameful” compromise, primarily because the parties failed to take Hungarian interests into consideration. However, the creation of this treaty was preceded by a more than two years long series of negotiations. A lesser known section of these negotiations happened between Summer 1662 and Spring 1663 in Temesvár, where the Habsburg representatives, Johann Freiherr von Goess and Philipp Johann Beris tried to settle the arguments between the two empires and save the peace in the camp of Serdar Köse Ali Pasha.

This study discusses the process that led to the beginning of the negotiations at Temesvár and the debated issues in the discussions between the Habsburg diplomats and the Serdar. It is presented that in early 1663 there was a chance of making peace, – even though it would have been based mostly on the demands of the Ottoman Porte – but it failed on the issue of the affiliation of Székelyhíd. The primary sources of this examination were the reports of Goess, Berris, and Reniger, the Habsburg resident ambassador of Constantinople.

⁷⁴ Tóth: *A vasvári békekötésig vezető út*, 330–336.